

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 7.036

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-3-8>

Олександра ПАНФІЛОВА,

orcid.org/0000-0002-5161-3363

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри образотворчого мистецтва

Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Луцьк, Україна) alka11@meta.ua

Тетяна ПРОКОПОВИЧ,

orcid.org/0000-0001-9935-6645

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри образотворчого мистецтва

Волинського національного університету імені Лесі Українки

(Луцьк, Україна) prokopovych.tetiana@gmail.com

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЖИВОПИСУ ВОЛИНИ

У статті досліджено передумови розвитку та тенденції сучасного живопису, починаючи від 90-х років ХХ століття і до сьогодні, проаналізовано творчість сучасних українських художників. Увагу зосереджено на особливостях живописних творів волинських митців, зокрема манері, колориті, техніці виконання, впливі на їх творчість різноманітних візуальних практик. У ході дослідження застосовано методи аналізу та синтезу, системного підходу, які допомогли здійснити узагальнення джерельної бази, проаналізувати суть визначеної проблеми, її теоретичний та практичний бік. Також дослідження містить загальнонаукові теоретичні методи абстрагування та спостереження, а також – мистецтвознавчий аналіз.

Наукова новизна статті полягає у привертанні уваги до проблеми сучасного регіонального мистецтва. Актуальність проблеми полягає у дослідженні сучасного живопису на тлі різноманітності форм художніх практик сучасного мистецтва.

На прикладі живописної творчості сучасних волинських митців здійснено аналіз тенденцій регіону останніх двох років. Виявлено, що останні два роки художники у своєму мистецтві тяжіють до зображення подій пов'язаних з війною, сюжетна лінія прямо або опосередковано стосується трагедій військових дій, колорит приглушений, темний, наповнений тривогою і переживанням. В цих тенденціях присутня асоціативна стилізація, з символічним колоритом, алегоричними образами, патріотичними елементами.

Виявлено, що незважаючи на нестабільність в суспільстві, українські митці, в тому числі і волинські активно висвітлюють свою творчу діяльність через участь у персональних та спільних виставках, галереях, прєктах, заявляючи через мистецтво свою позицію і свій погляд на події.

У Волинському регіоні найбільшими арт-площадками є Музей сучасного мистецтва Корсаків та ART Galery Галерея Мистецтв ВОНСХ України. Саме тут на постійній основі активно представляють своє мистецтво волинські митці.

Ключові слова: *сучасне мистецтво, живопис, авангард, волинські художники.*

Oleksandra PANFILOVA,
 orcid.org/0000-0002-5161-3363

PhD in Arts,
 Associate Professor at the Department of the Fine Arts
 Lesya Ukrainka Volyn National University
 (Lutsk, Ukraine) alka11@meta.ua

Tetiana PROKOPOVYCH,
 orcid.org/0000-0001-9935-6645

PhD in Psychological Sciences,
 Associate Professor at the Department of the Fine Arts
 Lesya Ukrainka Volyn National University
 (Lutsk, Ukraine) prokopovych.tetiana@gmail.com

CURRENT PAINTING TRENDS IN VOLYN

The article examines the prerequisites for the development and tendency of modern painting, starting from the 90s of the 20th century to the present day, and analyzes the work of modern Ukrainian artists. Attention is focused on the peculiarities of the paintings of Volyn artists, in particular the styles, color schemes, techniques, the influence of various visual practices on their creativity. In the course of the research there have been applied some methods of analysis and synthesis alongside with systemic approach, which helped to generalize the source base, analyze the essence of the identified problem, its theoretical and practical side. Also the study contains general scientific theoretical methods of abstraction and observation, as well as art-historical analysis. The scientific novelty of the article consists in drawing attention to the problem of modern regional art. The relevance of the problem lies in the research of modern painting against the background of the form diversity of modern artistic practices.

An analysis of the regional trends of the last two years was carried out using the example of the artistic work of modern Volyn artists. It was found that in the last two years, artists in their art tend to depict events related to war, the storyline directly or indirectly concerns the tragedies of military operations, the color is muted, dark, filled with anxiety and worry. In these trends, there is associative stylization, with a symbolic color, allegorical images, and patriotic elements.

It was revealed that despite the instability in society, Ukrainian artists, including those from Volyn, actively highlight their creative activity through participation in personal and joint exhibitions, galleries, projects, expressing their position and their view of events through art.

In the Volyn region, the largest art sites are the Korsaki Museum of Contemporary Art and the ART Gallery of the National Academy of Arts of Ukraine. It is here that Volyn artists actively present their art on a permanent basis.

Key words: modern art, painting, avant-garde, Volyn artists.

Постановка проблеми. Сучасне образотворче мистецтво постійно розвивається, відображає культурні, соціальні, технологічні зміни. Після здобуття незалежності Україна мала не тільки насичене художнє життя, позначене виступами численних груп та окремих художників, а й поступово розвивалась мистецька інфраструктура – галереї, приватні колекції, незалежні видання та арт-критика (Баршинова, 2015). Певний період живопис вважався профільною ідеєю українського сучасного мистецтва та згодом відбулися зміни (Тенденції розвитку, 2020).

Аналіз досліджень. Проаналізувавши наукову літературу, можна дійти висновку, що існує достатня кількість досліджень, присвячених історії сучасного мистецтва України ХХ – початку ХХІ століття, які дають можливість скласти уявлення про тенденції розвитку живопису, проте творчість волинських художників висвітлена фрагментарно.

Мета статті полягає у виявленні сучасних тенденцій в живописі волинських художників, а

також у з'ясуванні впливу світового мистецтва на творчість регіону.

Виклад основного матеріалу. Перша виставка, яка діалогічно вписувала нове мистецтво в контекст розвитку всього ХХ століття, «Інтервали», відбулася у 2000 році в Національному художньому музеї України. Виставка ініційована учасником української Нової хвилі Валентином Раєвським (майбутній куратор першого українського павільйону на Венеційській бієнале), вона представляла Олега Голосія, Олександра Гнилицького, Арсена Савадова, Олега Тістола та інших як правонаступників класичного авангарду й андеграунду (Баршинова, 2015). Концепція виставки заявляла про пошуки новітнього українського мистецтва та вплив світового контексту на вітчизняні художні традиції.

Поступово, у другій половині 1990-х, за експериментами з інсталяцією, фотографією, перформансом, медіа, з'явилося відчуття остаточного занепаду живопису. Однак український живопис

не довго перебував у тіні візуальних практик. Уже наприкінці 1990-х в українських мистців з'являються спроби його реанімації. Майже одночасно, уже оглядаючись на досвід, набутий насамперед у роботі з новими медіа та фотографією, провідні київські художники, що пережили вже на той момент свій апогей постмодерністської «нової хвилі» такі як: Арсен Савадов, Василь Цаголов, Олег Тістол, Олександр Гнилицький, Максим Мамсіков, повертається до свого першого покликання. Утім не лише в Києві відбувалося відродження живопису. Дуже активними щодо такого повернення виявились і одесити: Олександр Ройтбурд, Едуард Колодій, Володимир Кожухар, Олександр Панасенко та Ігор Гусев. Таким чином в українському мистецтві виникає явище постмедійного живопису, що стане ще помітнішим на початку XXI століття. Показовими у відображенні цієї тенденції є «Виставка картин» та експозиція «Юля нікуди не виходила», що відбулися в Одесі на початку десятиліття (Тенденції розвитку, 2020).

На сьогодні ми вже можемо впевнено говорити про певну лінію розвитку українського концептуалізму, який повертає досвід авангарду та певним чином інтерпретує західне сучасне мистецтво. У сучасному мистецтві водночас переплітаються творчість та бізнес, створюючи нові парадигми та отримуючи нові можливості (Вплив та актуальність Арт-Базелю, 2023).

Поступове подолання живописної обмеженості, яка була наслідком історично-культурної ізоляції, пошук дієвих засобів здійснення критично-культурного аналізу, активне усвідомлення художніх традицій призвело до розширення сьогодні українського мистецтва в публічному і немистецькому просторі та посилення його соціальної дії (Баршинова, 2015). Сучасний український живопис в умовах воєнних дій, в першу чергу, служить виразником громадської думки та здатний конструювати соціальну рефлексію. Художники використовують свої твори, щоб порушити актуальні питання, нагадати про соціальні проблеми, насилля та терор з боку країни-агресора.

Картини українських митців вітають провідні світові мистецькі інститути, зокрема Нью-Йоркський музей сучасного мистецтва. Поєднання різноманітних технік та зображення тем сьогодення робить художні твори цих митців надзвичайно актуальними та однаково затребуваними як удома, так і за кордоном (Картини українських художників, 2021).

Помітно, що разом із новаторськими прийомами регіональний живопис часто зберігає

інтерес до класичних прийомів, композицій, технік. Водночас сучасний живопис часто буває провакативним, викликає бурхливі емоції та дебати.

Загалом сучасний традиційний та експериментальний живопис Волині є віддзеркаленням загально українських мистецьких тенденцій сьогодення. Тема війни звучить усюди, композиції часто асоціативні, з символічним колоритом, алегоричними образами. Спостерігаємо як переосмислення класичних форм із сучасним відтінком так і освоєння новітніх художніх прийомів та засобів. Поєднання старого й нового продукує твори, які поважають традиції та водночас сприймають динамізм сучасної епохи. Поширеним є використання мистецтва, яке створене на межі образного і абстрактного сприйняття. Завдяки вмільому комбінуванню кольорів та форм митцям вдається викликати у глядача неоднозначні емоційні реакції. Незвична безпредметність кольорів картин поступово зміщує фокус уваги з образотворчості на виразність. У таких творах спостерігається сюрреалістична складова, яка найбільшою мірою спонукає глядача до інтерактивного включення уяви.

Українські митці являють собою потужне культурне явище, і їх розвиток цілком залежить від діяльності українських галерей і галеристів.

Галерея «Арт-кафедра» відчинила свої двері 23 квітня 2014 року у Луцьку. За час діяльності її відвідали понад 20 тисяч гостей. В просторих виставкових залах галереї презентують свої твори митці Києва, Львова, Одеси, Ужгорода, Миколаєва, Тернополя. Нинішня колекція галереї включає близько двох тисяч творів відомих сучасних українських митців (Арт-Кафедра, 2023).

ART Galery Галерея Мистецтв ВОНСХ України у Луцьку – ще один центральний осередок творчості художників Волині (Галерея Мистецтв ВОНСХ України, 2022). Тут на постійній основі проходять персональні виставки волинських митців, а також практикується спільні виставки – Осінній салон, Зимовий салон та інші (Осінній салон, 2022), (Зимовий салон, 2022).

Яскраво представляють свій живопис молоді і зрілі місцеві художники. Так виставка WAR 2022 Андрія Горбала у Луцьку. Це серія робіт що розкривають бачення митця про російсько-українську війну від повномасштабного вторгнення. На полотнах через символізм відображено сцени війни, знищені міста та інше. Кольори в основній своїй гамі приглушені, темні, з жовто-гарячими елементами (Горбаль, 2022).

У 2022 році в творчому житті художника відбулася персональна виставка «Different Together»

в Луцьку, також участь в групових виставках «Stand with Ukraine» в Нью-Йорку (США) і «The War Map» в Герцлії (Ізраїль). Також А. Горбаль представив діджитал проєкт «Cyber Dreams» в межах фестивалю «Burning Man» в Неваді (США) та долучився до NFT виставки від RD Land в Х'юстоні (США).

Персональна виставка Наталки Мелесь «Обереги» 2022. На роботах знову ж таки переважає тематика війни, червоно-чорна кольорова гама з доповненням патріотичної символіки і зеленого кольору – як кольору життя. Образ українців розкривається через символізм багатостраждальних янголів, патріотичних котиків, жіночих постатей, натомість агресор уособлюється в образі чорних собак чи потворних постатей (Мелесь, 2022).

Зі зрілих митців Волині які працюють в класичній манері живопису варто віднести Андрюша Бідзілю. Не зважаючи на свій поважний вік, художник активно виставляється. Його виставка «Далі буде» Андрюша Бідзілі в малому залі ART Galery Галерея Мистецтв ВОНСХ України. Автор в класичній манері живопису відображає на полотнах краєвиди Луцьку і Волині (Бідзіля, 2022).

Ще одна з представників спілки художників Волині це Наталка Кумановська. Її персональна виставка «Весна 2022. Війна.» в Галереї Мистецтв ВОНСХ розкриває власне бачення художниці, її переживання на військові дії на території України. На полотнах, знову ж таки, символізм, приглушена кольорова гама (Кумановська, 2022).

Розкриття українського епосу на своїх полотнах відображає Сергій Корсай – художник, який відноситься до зрілої когорти Волинських митців. «Цвіт папороті» – персональна виставка в Галереї Мистецтв ВОНСХ 2022 р. (Корсай, 2022).

Концепцію сучасного Українського мистецтва розкриває Музей сучасного мистецтва Корсаків, що у Луцьку. Ця музейна інституція високого мистецького рівня, рефлексує теперішнє та творить майбутнє у сучасному Арт-ринку України, сприяє розвитку духовності нації та пропагує українське мистецтво у світі (Музей сучасного мистецтва, 2023).

Простір Музею сучасного мистецтва Корсаків, сягає 12 тис. квадратних метрів. Наразі музей представляє два масштабних проєкти, постійні експозиції, а також кілька великих виставок:

«Український абстракціонізм: танець неокортексу», на якій експонуються роботи понад 40 українських художників, а також виставка графіки «Україна у чорно-білому: графічні діалоги». Ще один проєкт «Генеza сучасного українського мистецтва» демонструє витоки мистецтва, через діалоги художників різних поколінь. Вагому частину експозиції музею займає меморіальний музей волинського художника Миколи Кумановського. Хоча основній колекції музею Корсаків представлені твори більш як 100 знакових українських митців – від Криволапа та Емми Андіївської до Романа Мініна й Антона Логова, проте музей постійно експонує твори молодих митців-сучасників не тільки Волині, а і України – понад 1000 арт-об'єктів, які представлені, більше як 200 митцями. Велика частина нових художніх творів починаючи від 2022 р. прямо або опосередковано стосується війни.

24 серпня 2023 р. Музей Корсаків відкрив найбільший художній проєкт 2023 року – «Космогонія сенсів» – це велике живописне полотно «Космогонія», створене художником Петром Антипом і є найбільшою картиною у світі площею 2000 квадратних метрів.

Музей Корсаків також виходить за межі України представляючи експозицію з власних фондів робіт українських, в тому числі і волинських художників закордоном на Тижні українського мистецтва у Бельгії (Констеляція, 2021). На виставці були представлені живопис, графіка та скульптури сучасних українських митців.

Підсумовуючи вище сказане варто відзначити, що незважаючи на війну українське живописне мистецтво на Волині активно висвітлюється через низку арт-заходів, галерей, виставок, музеїв представляючи різні покоління художників.

Висновки. З кожним роком українське суспільство поглиблює еволюцію сприйняття мистецтва. У результаті дослідження визначено, що прагнення до унікальності та інновацій штовхає митців освоювати експериментальні техніки, розширювати межі творчості. Волинські художники, як і інші українські митці, намагаються використовувати свою творчість, щоб висловити свою думку, донести її глядачеві, спонукати до роздумів та надихнути на суспільні зрушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баршинова О. Сучасне українське мистецтво: історична пам'ять та світовий контекст. URL: <https://korydor.in.ua/ua/stories/suchasne-ukrayinske-mystetstvo.html> (дата звернення: 26.01.2024)
2. Бідзіля А. Далі буде. URL: https://volart.com.ua/ukr22/80_dali_bude_androsh_bidzilya/ (дата звернення: 28.01.2024).
3. Вплив та актуальність Арт-Базелю у світі сучасного мистецтва. URL: https://kyiv.gallery/statii/vplyv-ta-aktualnist-art-bazeliu-u-sviti-suchasnoho-mystetstva?fbclid=IwAR1xQlbXXaChyyAHr4qxFhYoeVGbo77ZX2rwbFm_fWytveG-jbockCjMXXKag (дата звернення: 26.01.2024)

4. Галерея Мистецтв ВОНСХ України. URL: <https://volart.com.ua/ukr/> (дата звернення: 25.01.2024)
5. Галерея сучасного мистецтва «Арт-Кафедра» URL: <https://msumk.com/galereyi-suchasnogo-mystetstva-art-kafedra-1-rik> (дата звернення: 28.01.2024).
6. Горбаль А. WAR 2022. URL: https://volart.com.ua/ukr22/war_2022_andriy_horbal/ (дата звернення: 28.01.2024).
7. Зимовий салон 2022. URL: https://volart.com.ua/ukr21/zimovyy_salon_2022/ (дата звернення: 28.01.2024)
8. Констеляція. Тиждень українського мистецтва у Бельгії URL: <https://msumk.com/muzej-korsakiv-vyhodyt-za-mezhi-ukrayiny-ekspozytsiyu-z-vlasnyh-fondiv-pokazhut-zakordonom-na-tyzhni-ukrayinskogo-mystetstva-u-belgiyi> (дата звернення: 28.01.2024)
9. Корсай. С. Цвіт папороті. URL: https://volart.com.ua/ukr22/tsvit_paporoti_serhiy_korsay/ (дата звернення: 28.01.2024).
10. Кумановська. Н. Малярство. URL: https://volart.com.ua/ukr22/malyarstvo_natalya_kumanovska/ (дата звернення: 28.01.2024).
11. Мелесь Н. Обереги 2022. URL: https://volart.com.ua/ukr22/oberehy_nataliya_meles/ (дата звернення: 28.01.2024).
12. Музей сучасного мистецтва Корсаків. URL: <https://msumk.com/about> (дата звернення: 28.01.2024).
13. Осінній салон 2022. URL: https://volart.com.ua/ukr22/osinniy_salon/, (дата звернення: 28.01.2024).
14. Соловійов О. Тенденції розвитку сучасного українського мистецтва (2000–2020). Частина 1. URL: <https://fineartsukraine.wordpress.com/2021/04/01/тенденції-розвитку-сучасного-україн/?fbclid=IwAR0qhxyCrig-GSxna33vuJOTGdPqrM3oeGg9MJsAusZHXsMf-9FbcbvXAag> (дата звернення: 25.01.2024)
15. Степанова Л. Картини українських художників чи сучасні українські художники, яких ви повинні знати. URL: https://stepanova.gallery/index.php?route=blog/article&article_id=6&fbclid=IwAR3ToGpWBeYNZRyTjpbYwg6SeNdZmUOcLgWVN_awzarKCg8MW6fKcKR4LGc (дата звернення: 25.01.2024)

REFERENCES

1. Barshynova O. (2015). Suchasne ukrainske mystetstvo: istorychna pamiat ta svitovyi kontekst. [Modern Ukrainian art: historical memory and world context] URL: <https://korydor.in.ua/stories/suchasne-ukrayinske-mystetstvo.html> (data zvernennia: 26.01.2024) [in Ukrainian].
2. Bidzilia A. (2022) Dali bude. [To be continued]. URL: https://volart.com.ua/ukr22/80_dali_bude_androsh_bidzilya/ (data zvernennia: 28.01.2024). [in Ukrainian].
3. Vplyv ta aktualnist Art-Bazeliu u sviti suchasnoho mystetstva. (2023) [The impact and relevance of Art Basel in the world of contemporary art]. URL: https://kyiv.gallery/statii/vplyv-ta-aktualnist-art-bazeliu-u-sviti-suchasnoho-mystetstva?fbclid=IwAR1xQIbXXaChyyAHr4qxqFhYoeVGbo77ZX2rwbFm_fWyvteGjbockCjMXKag (data zvernennia: 26.01.2024) [in Ukrainian].
4. Halereia Mystetstv VONSKh Ukrainy. (2022) [Art Gallery of the Volyn National Union of Artists of Ukraine] URL: <https://volart.com.ua/ukr/> (data zvernennia: 25.01.2024) [in Ukrainian].
5. Halereia suchasnoho mystetstva «Art-Kafedra» (2014). [Gallery of modern art “Art-Cafedra”]. URL: <https://msumk.com/galereyi-suchasnogo-mystetstva-art-kafedra-1-rik>. (data zvernennia: 28.01.2024). [in Ukrainian].
6. Horbal A. (2022) WAR 2022. [WAR 2022]. URL: https://volart.com.ua/ukr22/war_2022_andriy_horbal/ (data zvernennia: 28.01.2024). [in Ukrainian].
7. Zymovyi salon 2022. (2022) [Winter Salon 2022]. URL: https://volart.com.ua/ukr21/zimovyy_salon_2022/ (data zvernennia: 28.01.2024) [in Ukrainian].
8. Konsteliatsiia. Tyzhden ukrainskoho mystetstva u Belhii. (2021) [Constellation. Week of Ukrainian art in Belgium]. URL: <https://msumk.com/muzej-korsakiv-vyhodyt-za-mezhi-ukrayiny-ekspozytsiyu-z-vlasnyh-fondiv-pokazhut-zakordonom-na-tyzhni-ukrayinskogo-mystetstva-u-belgiyi> (data zvernennia: 28.01.2024) [in Ukrainian].
9. Korsai. S. (2022) Tsvit paporoti. [Fern flower]. URL: https://volart.com.ua/ukr22/tsvit_paporoti_serhiy_korsay/ (data zvernennia: 28.01.2024). [in Ukrainian].
10. Kumanovska. N. (2022) Maliarstvo. [Painting]. URL: https://volart.com.ua/ukr22/malyarstvo_natalya_kumanovska/ (data zvernennia: 28.01.2024). [in Ukrainian].
11. Meles N. Oberehy 2022. [Charms 2022]. URL: https://volart.com.ua/ukr22/oberehy_nataliya_meles/ (data zvernennia: 28.01.2024). [in Ukrainian].
12. Muzei suchasnoho mystetstva Korsakiv. (2023) [Korsaki Museum of Modern Art]. URL: <https://msumk.com/about> (data zvernennia: 28.01.2024). [in Ukrainian].
13. Osinnii salon 2022. (2022) [Autumn Salon 2022]. URL: https://volart.com.ua/ukr22/osinniy_salon/, (data zvernennia: 28.01.2024). [in Ukrainian].
14. Soloviov O. (2021) Tendentsii rozvytku suchasnoho ukrainskoho mystetstva (2000–2020). Chastyna 1. [Trends in the development of modern Ukrainian art (2000–2020). Part 1]. URL: <https://fineartsukraine.wordpress.com/2021/04/01/тенденції-розвитку-сучасного-україн/?fbclid=IwAR0qhxyCrig-GSxna33vuJOTGdPqrM3oeGg9MJsAusZHXsMf-9FbcbvXAag> (data zvernennia: 25.01.2024). [in Ukrainian].
15. Stepanova L. (2021) Kartyny ukrainskykh khudozhnykiv chy suchasni ukrainski khudozhnyky, yakykh vy povynni znaty. [Paintings by Ukrainian artists or contemporary Ukrainian artists you should know]. URL: https://stepanova.gallery/index.php?route=blog/article&article_id=6&fbclid=IwAR3ToGpWBeYNZRyTjpbYwg6SeNdZmUOcLgWVN_awzarKCg8MW6fKcKR4LGc (data zvernennia: 25.01.2024) [in Ukrainian].